

BOTVIDSBYGDEN

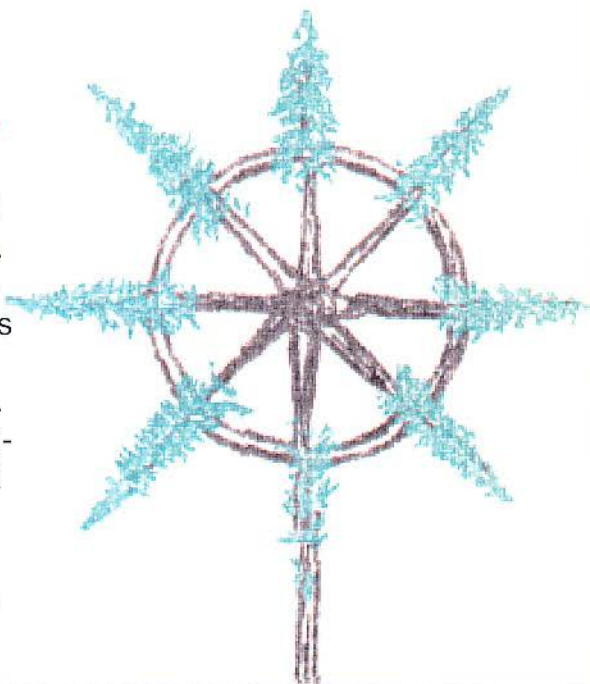

NR 3

DECEMBER 2003

SOL-HJUL

Att sätta upp ett solhjul är en gammal tradition. Hjulet som har dekorerats med granris, restes på en stång när julförberedelserna var klara. Den talade om att granarna var välkomna på adventskaffe. Seden förekom på ett flertal platser i Sverige.

NYA MEDLEMMAR 2003

Vuxna:

Jegelius Karin
Trobell Gunnel
Trobell Kent
Väisänen Asko

Tullinge
Älvsjö
Älvsjö
Norsborg

Barn:

Jenninger Rebecka
Yu Julie

Tullinge
Tullinge

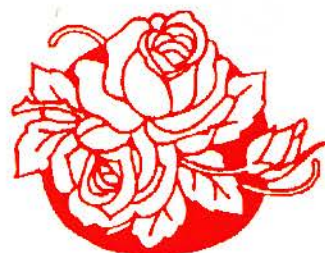
Ni hälsas alla välkomna i Gillet!

Tankekorn

Vi skulle kunna åstadkomma många fler ting - om vi inte betraktade dem som omöjliga.

När man är ute på djupt vatten är det klokt att hålla munnen stängd.

Normalt är den svenska sommaren något kallare än normalt.

Grattis alla ni som fyller år 2004

50 år	28/8	Elmberg Ingrid
60 år	1/4	Palm Ellinor
	1/10	Hedlund Lars
	18/10	Björklund Gerd
	10/12	Broström Sven-Gunnar
70 år	4/8	Avelin Ingrid
	2/11	Jakobson Björn
75 år	15/4	Lindström Lars-Gunnar
	20/10	Eriksson Olle
	12/11	Persson Maj-Britt
	22/12	Nyberg Hans
80 år	15/8	Tengnér Kajsa
	21/11	Eriksson Gunborg
85 år	19/11	Rapp Vera
	31/12	Karstell Bernt
95 år	10/4	Norgren Oskar

BOTVIDSBYGDEN

TIDSKRIFT FÖR BOTKYRKA HEMBYGDSGILLES MEDLEMMAR

ANSVARIG UTGIVARE: Ingrid Avelin, Tel. 09-771 15 12

REDAKTION: Arne Mattsson, Tel/Fax 08-530 371 16

Edi Marhold, Tel. 08-778 29 45

Sista manusdag för bidrag till nr 1 2004 är den 12 mars 2004.

Botvidsbygden är tryckt på miljövänligt papper. Licens nr. 341 019

Snö, kyla och halka kommer så plötsligt - trots att vi är väl medvetna om att i vårt land infinner sig vintern så här års!

Hösten har varit lång, mörk och regnig och vi har väl vant oss vid detta.

Men en kväll började det snöa och snön låg kvar till och med över julmarknaden. Det hade vi inte vågat hoppas på. Dagen blev fin, besökarna strömmade in. Karamellstrutar, bröd, våfflor, tomtens julkarameller, tomtetombola såldes slut. Lotteri- och hantverksbodarna hade många besökare liksom logen med kaffeservering och spelmansmusik. Och snön låg kvar hela dagen trots att temperaturen steg och gjorde det behagligt att vistas utomhus. Tack julmarknadskommittén och alla Er som hjälpte till.

Våra ordinarie verksamheter har avslutats - vävstolarnas dunk på onsdagsförmiddagen har avstannat. Traditionenligt har barnen haft luciafest med dans för barn och vuxna, luciatåg, julbock, kaffe, saft och kakor. Även seniorerna bjöds sista danskvällen på en jättegod rulltårta - och dansledare och musiker avtackades.

När man summerar höstens verksamhet finner man att vi har haft mycket på programmet. Spelmanslaget träffas söndagskvällar, två helger har kurs i korgmålning stått

*Ingrid Avelin,
ordförande*

på programmet. Slöjdräffarna har inte varit så besökta men slöjddkommittén har jobbat hårt bl.a med att göra fodral till Gillets dräkter. Trädgårdstorskommittén har gjort en "trappa" vid lilla entrén, kompletteringsmålat nya stolpladan samt planat ut marken utanför. Detta var lite av höstens verksamhet.

Under våren planerar vi att ha nybörjarkurs i gammaldans - hör av dig om du vill vara med. Vi kanske ses Trettondagsafton?

Jag vill tacka alla för arbete och omsorg för Gillet som lagts ned under det gångna året. Mycket av det som åstadkoms sker i "tysthet" men resultatet syns desto bättre.

Jag önskar Er alla en riktigt God och förhoppningsvis vit Jul och Ett Gott Nytt År! □

Julfriden

Källa: Årets festseder 1976

När vi önskar varandra en god eller fridfull jul reflekterar vi knappast över att julfriden en gång var en rättslig realitet. Den är omnämnd i alla landskapslagar med fridsbestämmelser, men tidpunkten för när den skulle börja skiftar.

I de gamla danska landskapen in gick den redan vid advent. I de gamla norska landskapen började julfriden med Tomasdagen den 21 december, i Hälsingland nio dygn före jul. Övriga landskapslagar, bland dem yngre västgötalagen, påbjuder däremot frid från julafton. Närmare preciserad är tidpunkten bara i östgötalagen, enligt vilken friden börjar, "sedan aftonsången är sjungen och varar till dess aftonsången är sjungen på åttonde dagen efter tolfte dag jul".

I städerna utlystes julfriden under högtidliga former. Så var det t.ex långt fram sed i Uddevalla att påbjuda julfriden på Tomasdagen enligt gammal norsk praxis. Denna dag avskaffades som helgdag i Danmark och Norge 1770, i Sverige två år senare.

I Åbo kvarlever alltså det högtidliga påbudandet av julfriden. Det försiggår från det forna rådhuset vid

gamla Stortorget. När domkyrkouret slagit tolv på julafton blåses en fanfar, varefter magistratssekreteraren träder ut på den med granar och rött kläde prydda balkongen och läser upp julfridsplakatet för den församlade allmänheten. Innehållet har under tidernas lopp undergått avsevärda förändringar och efterhand blivit ganska urvattnat. Av denna ceremoni har vi i svenska städer bara kvar julinblåsningen, som alltså förekommer t.ex på Stortorget i Malmö på julafton. Enligt undersökningen 1963 tilldrar den sig främst intresse från de äldre intervjuade som uppgavs närvara till 19%, medan blott 4% av de yngre familjerna brukade infinna sig. Traditionen har emellertid tagits om hand av Sveriges radio som alltså sedan 1957 sänder julinblåsningen från börstrappan i Stockholm på julaftonsmorgonen.

På landsbygden tillkännages julens ingång genom klockringning i kyrkorna. Detta sker kl. 12 inom ett område som nära motsvarar Tiohärads lagens och Västgötalagens lagsagor. Då skulle man sätta upp julkärven som ett synligt tecken på att julen började. Man kunde också

"pinna upp julen" d.v.s fästa en duk i stugans tak och då skedde juldoppet. Det utgjorde, som det berättas från Bringetofta, tecknet på att nu var det heligt. Från Slätthög, en annan smålandssocken, omtalas att husfadern nästan som efter en ritual tog julsupen på slaget 12. Var man inte färdig med alla julförberedelserna vid denna tidpunkt skulle man bli sen med sysslorna under det kommande året.

Drängar och pigor uppifrån landet som tjänade i Skåne, lade märke till att man här på julafton fick arbeta ända till skymningen. Nicolovius har i sin bok Folklivet i Skytts härad gett en stämningsmättad skildring av hur julen börjades där under 1800-talets första decennier:

Julafton samlades före solens nedgång byns drängar vid kyrkan, för att med ringning fira den högtidliga stund, då den fröjdefulla julen inträdde. Då solen nedkommit i horisonten, gingo de upp i tornet för att "ringa julen in" och, när den sista skymten av den glödande solskivan försvunnit, framvisade de:

"i Herrens Jesu Kristi namn" och började ringningen. Vid första ljudet av tornklockorna böjdes alla knän, alla huvuden blottades och alla läppar framvisade "i Jesu namn". Över den tätt med kyrkor besådda slätten sammansmälte snart klockljuden från skilda håll till en hela luften genombälvande sång vars jublande allvar stämde sinnena till en andaktsfull julfröjd. Det lät som om det ringt däröppe i den blåa himladomen. Ringningen fortsattes närmare en timme efter solnedgången, då klockorna stannade en efter annan och en högtidlig tystnad inträdde som efter en böneandakt. Julen var nu börjad.

I vissa delar av Skåne, liksom på Gotland, rings helgen in i tre repriser och på några håll förekommer det att man kimmar mellan ringningarna. Detta tillgår så att klockkläppen med små korta slag stötes mot klockbrädden eller så att man med stenar eller klubbor i bestämd rytm

Forts. nästa sida

slår på klockan utvändigt. Härigenom kan man uppnå en ljudeffekt, som påminner om ett klockspel. Kimningen utfördes tidigare ofta av pojarna i byn och det är märkligt att den kunnat leva kvar då den upprepade gånger förbjudits med hänsyn till aktsamheten om klockorna. Att seden går tillbaka till dansk tid framgår av direkta uppgifter. I Danmark och Norge är kimningen föreskriven i de kyrkliga handböckerna. Det är detta högtidliga bruk, som Grundtvig syftar på i sin psalm "Det kimer nu til Julefest".

På bondens gård markerade man särskilt i mellersta Sverige, liksom i Norge, julens ingång genom att resa *julstänger* på gårdsplanen eller parvis, på ömse sidor om förstukvisten. Dessa högtidstecken hade växlande namn: julstäng, julgran, julruska, julviska, julstake eller julspira. I svenska Finland och särskilt Österbotten har stängerna utformats med stor konstfärdighet. I Atlantican omtalar Olof Rudbeck att "om julen sattes vid alla portar hos gemena man, som ock än i dag brukas, tvenne gröna trån av furu". På sin dalaresa 1734 noterade Linné, att dessa julstänger, som de kallades, utgjordes av avbarkade granar. När hans lärjunge P.J. Bergius 1751 såg sådana granar vid byarna i Svärdsjö socken, gav det anledning till

följande, tidstypiska kommentar: *Jag kan ej finna vad nytta det är att på sådant sätt öda ut skogarna. Jag sade med flit öda ut skogarna, ty merendels tages därtill de vackraste granarna. Det är dock berömligt att de nu börja avlägga denna seden.*

Om så verkligen var fallet är oklart. Bruket har nämligen fortlevt på många håll. I en beskrivning från Tärna socken i Västmanland, publicerad 1819 i hushållningssällskapets handlingar, heter det att "julaftonen uppresas långa stänger, utsirade med grannt klippta granruskor, vilka uppställas vi inkörsportarna och därstädes stå kvar till början av februari, då de nedtagas". Dessa festtecken hade sin motsvarighet t.ex vid bröllopet och är kända från många andra håll i Sverige. Traditionen är alltså levande i socknarna runt Siljan.

En liknande sed omnämner Linné, samtidigt som han berättar om julstängerna i Mora:

I dyngstacken sättes ett kors av ett par tvärfingers bredd, skuret i tunna blad och löv, som slås i krok på alla ändar, gjord av tall.

Hans avbildning påminner om de s.k Tomaskors av träspån, som tillverkas som julprydnader av nutida hemslöjdare. Från Dalby socken i

Forts. på nästa sida

Värmland omtalas i en reseskildring 1852 att man över gödselstadan reste upp ett halmklätt träkors, pyntat med en mängd färgade lappar i form av kors och hjärtan m.m. Ett sådant kors avbildade Nils Månsson Mandelgren där 1869. Den s.k "julrunden" bestod av en stålring vilken "sättes varje julafton på gödselhögen lindad med halm och många färgade lappar".

Placeringen i gödselhögen har gett anledning till olika tolkningar av bruket. Det har ansetts som en kvarleva av fruktbarhetskult, som ett magiskt skyddande tecken, men har också uppfattats rent rationalistiskt: Dyngstacken var ofrusen på grund av den brinnande gödseln och det var därför enklast att placera korset där. Att den sistnämnda förklaringen inte är någon egentlig förklaring visar dock ett protokoll från en sockenstämma i Råggårds socken i Dalsland 1748. Komministern omtalade: *att man plägar vid juletid köra ut ett dyngglass och lägga där ett kors uppå, till att därmed försäkra sig om ett gott år, vilket företagande alldeles är vidskepligt, och ingalunda bör talas uti en kristelig församling.* □

Ord & Bild

Ingrid Engström vill tacka de som sänt bilder till henne.

Om våra frimärken...

Frimärken för betalning av brev infördes i Sverige 1 juli 1855 efter förebild från Storbritannien. Tidigare hade brevportot varit beroende dels av brevet vikt, dels av den sträcka brevet skulle befordras. Världens första frimärke, "One penny black", utkom 6 maj 1840.

De första svenska frimärkena, vilka avbildar lilla riksvapnet, utkom i valörerna 3, 4, 6, 8 och 24 skilling banco. De ersattes tre år senare av frimärken med samma motiv, men med öresvalörer.

De första frimärkena trycktes i ark om 100 st. År 1904 utkom det första frimärkshäftet och 1920 började Postverket tillverka frimärken i rullar.

Frimärkspapperet var handgjort lump-papper från Riksbankens pappersbruk i Tumba fram till 1886.

Innan Jacob Bagges Sedeltryckeri erhöi papperet för tryckning och gummering skulle det förses med kontrolltryck på baksidan. Kontrolltrycket utgjordes av 100 små posthorn - ett för varje frimärkes baksida. Åtta större posthorn placerades i marginalerna. Arken försågs dessutom med både bokstäver och ett löpande femsiffrigt kontrollnummer i marginalen upptill. Från 1890 har maskingjort frimärkspapper framställts av Klippans Pappersbruk. Papperet bestod fram till 1908 av 50 % bomullslump och 50 % cellulosa. Det tillverkades så att varje frimärke erhöi ett vattenmärke i form av en krona.

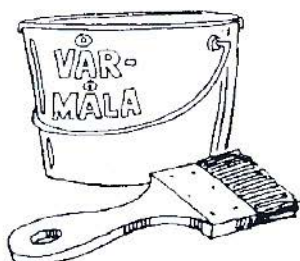
Presenttips!

Här hittar Du den rätta gåvan till både henne och honom.

Välkommen in!

Tumba
Parfumeri & Jotvård
08-530 327 30
Tumba Centrum

E. MARHOLDS MÅLERI

VÅRBÄCKSVÄGEN 10
146 40 TULLINGE
BOSTADSTEL: 08-778 29 45

GYNNA VÅRA ANNONSÖRER!

KÄRSDALA
✂ HÅRVÅRD ✂

Ann-Britt Palm

08-778 02 59

Dagliga transporter
till Stockholm.
Tung lastbil med
skåp och baklyft

Mobiltel 0708-900 991
Hemtel 08-530 335 90